

DATE NOI PRIVIND GRUPUL FERIGILE ÎN ARGES

ALEXANDRU VULPE, EUGENIA POPESCU

Grupul Ferigile este aspectul de cultură materială caracteristic zonei subcarpatice a Argeşului şi Olteniei pentru perioada hallstattiană târzie¹. Săpăturile efectuate în 1965 în necropola tumulară de la Tigveni, judeţul Argeş, au adus date noi în cunoaşterea acestui grup cultural².

Pe terasa superioară stîngă a Topologului, în marginea de nord-est a satului Tigveni, lângă grajdurile cooperativei agricole, se află cîteva grupe de tumuli a căror înălţime variază între 0,30 pînă la 1 m de la suprafaţa solului. În 1965 s-au săpat doi tumuli. S-au ales două movile alăturate situate la o distanţă de cca. 5 m. Primul dintre cei doi tumuli săpaţi (tum. 1) este cel mai mare din grup, ocupînd o poziţie centrală, în timp ce al doilea, cel mai mic din grup ocupă o poziţie periferică.

Tumulul 1—M.I. Pe solul antic, la centrul tumulului a fost găsită o căniţă (fig. 1/1), conţinînd fragmente de cărbuni şi foarte puţine oase calcinate. Urna era acoperită cu o strachină cu buza canelată (fig. 1/2). La 0,30 m spre sud s-a descoperit o mărgică de sticlă albastră cu ochi. Ceva mai departe se afla un cuţitaş de fier (fig. 1/3). Tot în această zonă s-au găsit cîteva fragmente ceramice izolate, cele mai multe provenind de la o strachină evazată cu caneluri în interior.

Întreg acest complex se afla la adîncime de 1,35-1,40 m. Către marginea movilei, mai ales în partea de sud şi de est, s-au găsit numeroase fragmente de vase neîntregibile: vas mare pîntecos, cană şi mai multe străchini între care unele cu buza canelată, constituind desigur ofrande.

Tot ca ofrandă considerăm şi groapa din partea de est a movilei prinsă la 1,40 m, adîncă de cca 0,20 m, conţinînd mult cărbune şi fragmente dintr-o strachină cu buza canelată.

Complexul respectiv, care constituie de fapt mormintul iniţial al movilei (M.I.) era acoperit cu o manta de pămînt groasă de 0,20 m. Peste acesta se înălţa movila de bolovani la baza căreia s-a identificat mormîntul al doilea (M.II).

¹ A. Vulpe, Necropola hallstattiană de la Ferigile, Monografie arheologică, Bucureşti, 1967.

² Săpăturile au continuat în 1966 şi 1967 numai cu participarea Institutului de Arheologie al Academiei Republicii Socialiste România. Rezultatele vor fi publicate ulterior de A. Vulpe.

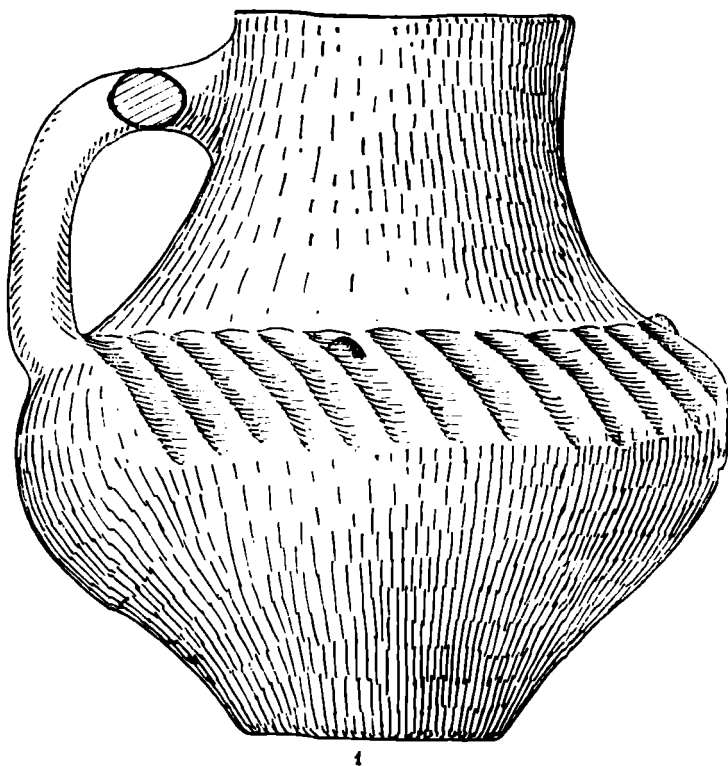

Fig. 1 — Obiecte din tum. 1 — M.I.

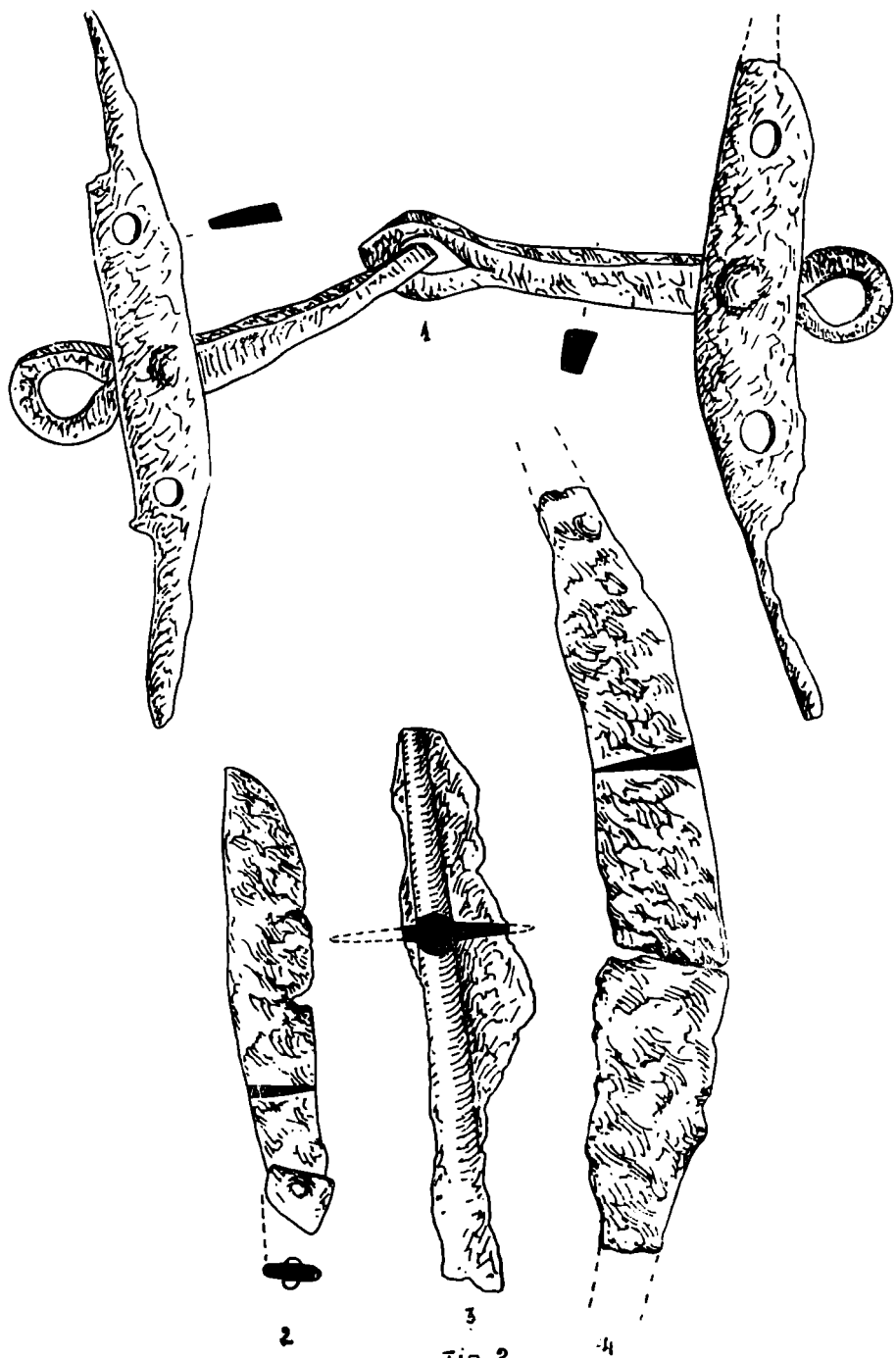

Fig. 2.

Fig. 2 — Obiecte metalice din tum. 1 — M. II

M. II. Inventarul funerar al mormintului era așezat pe un strat de bolovani, în așa fel încît să nu sufere prea mult de pe urma tasării. Chiar în centrul movilei era un grup de vase, constînd dintr-o cană mică, plină cu oase calcinate, pe umărul căreia se rezema o căniță, conținînd de asemenea cîteva oase calcinate. Ambele erau acoperite cu o strachină-capac (fig. 4/1). Alături se afla jumătatea inferioară a unei străchini evazate, în care erau oase calcinate, cărbuni și o zăbală de fier (fig. 2/1). Fragmentele de margine ale acestei străchini erau răspîndite pe o zonă mai largă. În preajma acestui grup s-au găsit fragmente de la un virf de lance (fig. 2/3), un cuțit de luptă rupt (fig. 2/4), două verigi de bronz ce nu s-au conservat. La 1,5 m spre vest s-a găsit o a doua zăbală

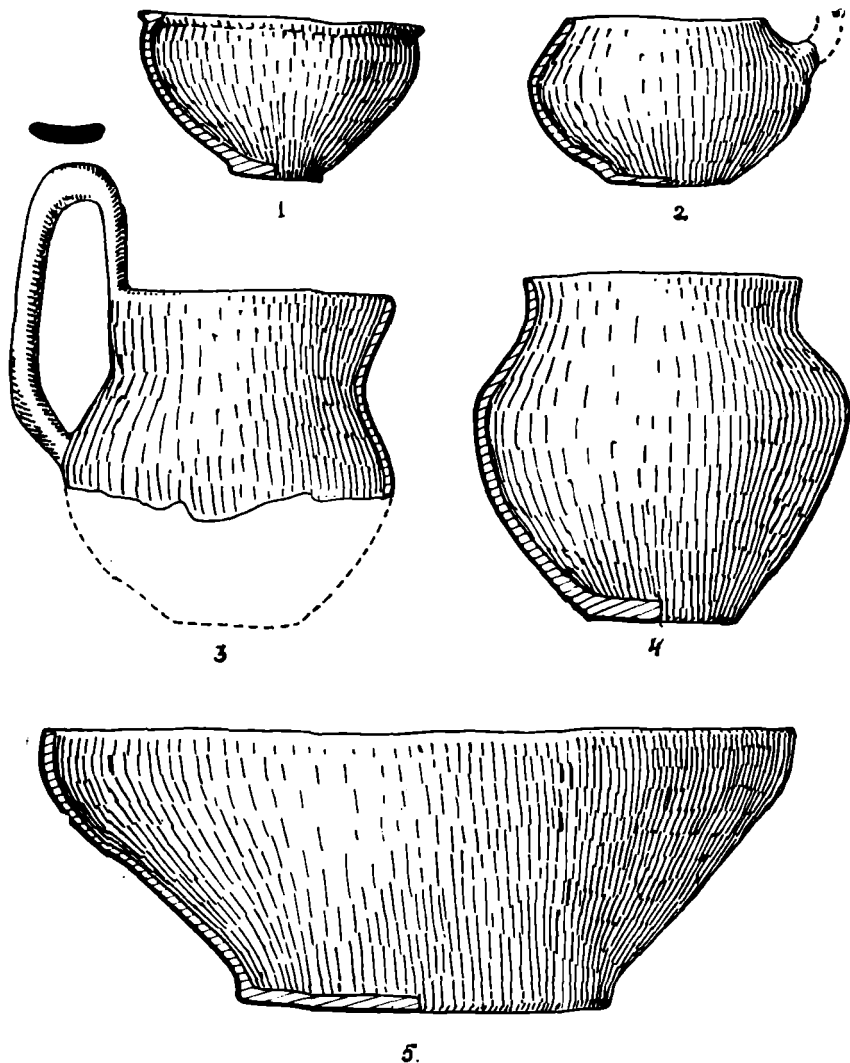

Fig. 3 — Ceramică din tum. 2

de fier identică cu prima, lângă o grămadă de oase calcinate, depuse printre bolovani. Și mai spre sud, se afla o altă grămadă de oase calcinate, conținând mai multe fragmente din calota craniană.

La acest nivel pe o suprafață largă, spre sud de grupul de vase descris mai sus, s-au găsit fragmente de strachină cu buza canelată, câteva fragmente de ceșcuță, un fragment de picior de vas globular și mai multe fragmente dintr-un vas borcan cu brîu alveolar (fig. 4/2). Tot aici se afla și un cuțițaș de fier cu nit (fig. 2/2). Pe toată această suprafață s-au găsit fragmente izolate de oase calcinate. Deasupra zonei mormintului, în mantaua de bolovani a mormintului, s-au găsit — între 0,60—0,80 m — o toartă cu buton discoidal și mai multe fragmente dintr-o cană de dimensiuni mijlocii. Tumulul a fost acoperit cu un strat foarte subțire de pământ.

M. III. În marginea de vest a movilei s-a observat groapa unui mormînt secundar, care deranja mantaua de bolovani. Groapa a fost prinsă la 1 m și se adîncea pînă la 1,30 m. Avea diametrul de 0,80 m, conținea cenușă, cărbuni, oase calcinate și fragmente de strachină cu buza canelată, un fragment de strachină evazată și două fragmente atipice, dintre care unul corodat, lucrat dintr-o pastă fină cenușie.

Tumulul 2. Are o structură asemănătoare cu tumulul 1. Pe solul antic s-a depus un strat de bolovani peste care au fost așezate, în partea de sud-vest a movilei, 5 vase întregi cu gura în sus, constituind două grupe alăturate. În primul grup se afla o strachină cu marginea dreaptă (fig. 3/1), plină cu oase calcinate și puțini cărbuni, o cană cu o toartă suprainălțată (fig. 3/3) și o ceșcuță pîntecoasă (fig. 3/2). Grupul al doilea constă dintr-o strachină mare, cu marginea dreaptă (fig. 3/5), plină cu oase calcinate și o ceșcuță (fig. 3/4), care s-a sfărîmat la demontare. Peste acestea se înălța mantaua de bolovani a tumulului, a cărei grosime era de 0,50 m deasupra solului antic. Și această movilă a fost acoperită cu un strat foarte subțire de pământ.

La extremitatea movilei, la nivelul primului strat de bolovani, s-au găsit diverse fragmente de vase [două străchini (fig. 4/3,4), o ceașcă, o cană și un vas borcan (fig. 4/5—6)], reprezentînd ofrande ca și în cazul primei movile.

★

Intrucît movilele de la Tigveni nu au suferit nici un fel de deranjament, ne prezintă un tablou clar al unor tipuri de tumuli din grupul cultural Ferigile. Raportul stratigrafic dintre morminte este pe deplin asigurat în tumulul 1, respectiv M. I—III și totodată situația topografică poate sugera o dată mai tîrzie pentru tumulul 2. Această presupunere devine certitudine dacă ținem seama de tipologia inventarului, după cum vom vedea mai jos.

Importanța cercetărilor de la Tigveni stă în aceea că au ajutat la lămurirea unor probleme încă neclare, apărute în cursul prelucrării materialului din necropola tumulară de la Ferigile, județul Vilcea. De asemenea ele sînt în măsură să aducă noi argumente care sprijină periodizarea făcută cu ajutorul metodei stratigrafiei orizontale la Ferigile³.

³ Pentru această problemă și toate referințele de mai jos, vezi A. Vulpe, op. cit.

La Ferigile s-a săpat în întregime necropola tumulară. S-a observat că atât materialul ceramic cât și ritualul funerar, în parte, indică o evoluție tipologică de la un capăt la celălalt al cimitirului. Acest lucru

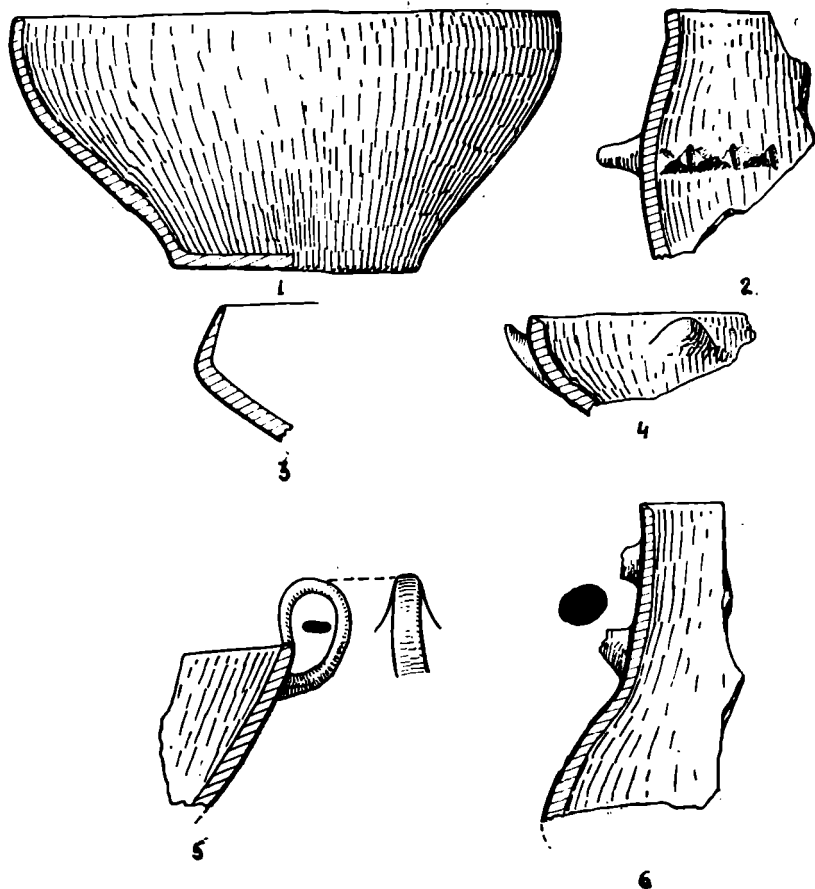

Fig. 4 — 1—2, ceramică din tum. 1 — M. II; 3—6, ceramică fragmentară din tum. 2

a permis periodizarea necropolei de la Ferigile în două faze: I și II, caracterizate prin combinații de tipuri de obiecte și de ritualuri. Cercetările întreprinse de Alexandru Vulpe au dus la ipoteza evoluției de la capătul nordic către cel sudic, respectiv mormintele din jumătatea nordică, aparțin fazei Ferigile I și se datează în a doua jumătate a sec. VI î.e.n. și începutul sec. V î.e.n., iar cele din jumătatea sudică (Ferigile II), se datează în sec. V î.e.n. până în a doua jumătate a sa. O citire în sens invers a evoluției cimitirului de la Ferigile, ar fi în contradicție atât cu situația internă a cimitirului cât și cu situația generală a Hallstattului târziu din sud-estul Europei.

Tot la Ferigile s-a constatat și a treia fază (Ferigile III) care este atestată stratigrafic ca fiind ulterioară fazelor I și II, indiferent de ordinea acestora. În această fază se întâlnesc tipuri de vase lucrate cu

mina, imitind forme Latène timpurii. Faza Ferigile III a fost datată la sfârșitul sec. V î.e.n. și începutul sec. IV î.e.n.

Raportînd situația de la Tigveni la periodizarea de la Ferigile, constatăm următoarele :

Ritualul funerar asemănător cu al mormintelor I și II din tumulul 1 își găsesc corespondentul în categoria mormintelor cu inventarul pe sol dar cu oasele în urnă. Această categorie, la Ferigile, este caracteristică fazei a doua.

Mormîntul III din tumulul 1 este reprezentant al categoriei cu inventarul fragmentar și oasele depuse direct în groapă. Acest tip de morminte este caracteristic fazei Ferigile II și mai ales subfazei II C.

Mormîntul din tumulul 2 amintește ca ritual, în mare măsură, mormintele cu grupul de vase întregi neacoperite, din faza Ferigile III.

Procedînd la tipologia inventarului de la Tigveni, vedem că pentru M. I din tumulul 1 sînt caracteristice numărul proporțional mare de străchini cu buza canelată (tipul de strachină I B de la Ferigile). Aceste vase, care la Ferigile apar în faza I A, sînt frecvente în faza II.

Mormîntul II se caracterizează prin combinația între strachina cu buza canelată, strachina evazată ornamentată cu caneluri într-o tehnică bună, toarta cu buton discoidal de tip degenerat (variantea α 4) aparținînd unui vas lucrat grosolan și neornamentat și, în cele din urmă, zăbalele de fier, care de fapt reprezintă forma tipică de zăbală în grupul Ferigile. Această combinație se întilnește la Ferigile în egală măsură în fazele I B și II A.

Mormîntul III din tumulul 1 conține elemente tipice exclusiv fazei a doua, mai ales sfârșitului acesteia.

Mormîntul din tumulul 2 conține elemente tipice fazei a treia de la Ferigile. Cana cu toartă supraînălțată (fig. 3/3), profilul străchinilor urnă cu buza dreaptă și fundul profilat (fig. 3/5), profilul străchinii mici cu buza lată bine profilată (fig. 3/1), proeminențele semicirculare, (fig. 4/4), profilul vasului-borcan (fig. 4/2) reprezintă caracteristici întilnite la Ferigile exclusiv în faza a treia.

Din cele expuse rezultă că mormintele I și II ale tumului 1 aparțin începutului fazei Ferigile II, mormîntul III sfârșitului acestei faze, iar tumulul 2, fazei Ferigile III.

Cercetările de la Tigveni au dovedit definitiv existența de tumuli individuali în cadrul unei grupe. Pe de altă parte au demonstrat că fragmentele ceramice de la marginea movilei reprezintă ofrande și nu morminte, cum s-ar fi putut eventual interpreta în unele cazuri mai puțin clare de la Ferigile.

Raportul dintre mormintele I și II din tumulul 1 indică o înmormintare foarte apropiată. Nu este exclus ca mormîntul II, de luptător

să suprapună un mormînt de femeie din aceeași familie (amintim că în M. I s-a găsit o mărgică, în schimb nu s-au găsit arme).

Pe de altă parte trebuie scos în evidență că la Tigveni există unele aspecte locale, precum obiceiul de a depune inventarul pe un strat de pietre, fapt care ar putea să indice o situație generală. De asemenea construcția însăși a tumulilor, cu manta groasă de bolovani, se deosebește de situațiile de la Ferigile și Curtea de Argeș, unde bolovanii erau dispuși pe cel mult 2—3 straturi, de cele mai multe ori pe un singur strat.

O observație importantă este că săpăturile de la Tigveni argumentează în favoarea periodizării de la Ferigile, deoarece mormîntul secundar III din tumulul 1 reprezintă tipul de mormînt considerat la Ferigile caracteristic capătului sudic al necropolei (II B—II C). De asemenea, faptul că tumulul 2 se datează în faza Ferigile III, pledează pentru legarea acestei faze de faza a doua.

Trebuie de asemenea menționat că în cadrul aceluiași grup de tumuli, așa cum a arătat experiența de la Ferigile, mormintele sînt apropiate în timp.

Necropola de Tigveni marchează un nou punct în răspîndirea grupului Ferigile. În momentul de față se cunosc următoarele descoperiri tipice: Vaideeni, Ferigile, Govora (toate în județul Vilcea), Tigveni, Curtea de Argeș, Țițești, Beleși-Negrești și Teiu, județul Argeș, Tirgșor și Budureasca în județul Prahova.

După cum vedem, această arie cuprinde în principal zona subcarpatică din părțile Horezului pînă către apa Buzăului. Este o regiune caracterizată prin dealuri înalte, orientate nord-sud, adevărate prelungiri ale Carpaților Meridionali, cuprinzînd între ele numeroase depresiuni favorabile așezărilor omenești. Limitată la apus de largile depresiuni ale Tirgului-Jiu și spre răsărit de îngustarea zonei subcarpaților de dincolo de Buzău, aria grupului Ferigile este unitară din punct de vedere geografic și peisagistic. Unitatea culturală a acestui grup este mai bine conturată în fazele I și II, pentru ca în faza a III-a să înceapă a se destrăma, sub semnul unor din ce în ce mai puternice influențe sudice.

În încheiere amintim că grupul Ferigile se încadrează într-un complex cultural mai larg — complexul Birsești-Ferigile — cuprinzînd Hallstattul tirziu din nordul Olteniei, Munteniei și sudul Moldovei. Acest complex cultural, împreună cu complexe ale așa-zise scitice tirzii din Podolia, Cîmpia Tisei și Transilvania, alcătuiesc un aspect cultural pe care Alexandru Vulpe îl denumește traco-agatirs. Unitatea acestui aspect este mai evidentă în a doua jumătate a sec. VI și prima jumătate a sec. V î.e.n.⁴

⁴ Față de această teorie pe care A. Vulpe o discută în mod succint în monografia mai sus citată p. 101 și urm. și, mai pe larg într-o comunicare încă inedită, ținută în cadrul Institutului de Arheologie în mai 1966 și la Congresul de științe pre- și protoistorice de la Praga (august 1966), I. H. Crișan a prezentat recent un punct de vedere în unele privințe deosebit Acta Musei Napocensis, V, 1967.

NOUVELLES DONNÉES CONCERNANT LE GROUPE „FERIGILE“ DANS LE DÉPARTEMENT D'ARGÈŞ

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent en partie une nouvelle nécropole hallstattienne tardive du village de Tigveni, département d'Argèş.

A la suite des recherches effectuées dans deux tumuli, en 1965, on a constaté que :

a. La céramique est similaire en grande partie à celle de Ferigile (département de Vilcea) ;

b. La nécropole est contemporaine des phases Ferigile II—III, datées de la seconde moitié du VIe siècle avant n.è. jusqu'à la fin du IVe siècle avant n.è.

A la différence des nécropoles de Ferigile et de Curtea de Argeş, où les grosses pierres étaient disposées en maximum deux ou trois couches, les tumuli de Tigveni présentent un recouvrement épais de grosses pierres avec le mobilier disposé sur une couche de pierres.